

УДК378.016:612]:378.091.2

ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРИ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ФІЗІОЛОГІЇ

В. О. Куровська

Буковинський державний медичний університет

PROBLEM OF CULTURE AND EDUCATION OF THE PERSONALITY DURING PHYSIOLOGY TEACHING

V. O. Kurovska

Bukovyna State Medical University

У статті розглянута проблема взаємозв'язку мистецтва та науки, зокрема фізіології, важливості формування у світогляді майбутнього лікаря усвідомлення високого значення своєї професії, необхідності знайомства студентів із визначними людьми, наведені портрети відомих вчених-фізіологів та коротка характеристика їх особистостей.

The problem of interrelation of art and science, including physiology, importance of formation in outlook of future doctor of awareness of high value of the profession, need of acquaintance of students with great people is considered in the article, portraits of scientists-physiologists and the short characteristic of their persons are presented.

Вступ. Фізіологія, як і будь-яка галузь медичних чи інших знань, по праву пишається своїми вченими місцевого, державного і, звичайно, світового рівня. Вони створили її як науку, віддали їй багато років невтомної праці і назавжди залишили свої імена міцно зв'язаними з нею. Тому, під час викладання фізіології, підхід, за якого механічно повторюються їхні прізвища, на зразок “закон такого-то” чи “правило такого-то” не є цілком правильним. Розкриття студентам значення вченого для предмета, який вивчається, є не лише даниною пам'яті визначним людям, але й розширенням кругозору молодої людини, підвищенням інтересу до конкретної теми, переслідуванням певної виховної мети. Таку можливість для викладача дає лекція.

Основна частина. У часи недалекого минулого портрети вождів та ідейних лідерів прикрашали кожний навчальний заклад. Обов'язковим було постійно нагадувати аудиторії про їх “вагомий внесок” та вплив на розвиток кожної галузі знань. У свою чергу, вчені згадувалися як люди, які своїми заслугами сприяли розвитку та процвітанню не тільки суспільства, але й партійної ідеології. Сьогодні, коли пропаганда ідей партії у вищій школі відійшла у минуле, чомусь незаслужено менше уваги приділяється тому, щоб донести до студентів значення праці вчених для розвитку науки та фізіології, зокрема. Між тим, усі вони

були визначними людьми свого часу, кожен із них мав цікаве і часто складне життя. Вони з гідністю долали усі труднощі, відстоювали свої наукові ідеї і, крім своїх досягнень, залишили нащадкам приклади незламності духу, невтомної праці, незгасаючого інтересу до життя, яким, безперечно, необхідно слідувати.

З огляду на це, кожну лекцію варто розпочинати зі знайомства із вченими, які працювали над даною темою, згадати попередніх та сучасних дослідників. Інформацію про них можна включити і всередині лекції для того, щоб переключити увагу студента, дати відпочити від конспектування. Цим можна і закінчити лекцію, зробивши акцент на її останньому акорді.

Дана тема торкається проблеми виховання у вищій школі. Звичайно, студенти приходять у навчальні заклади вже сформованими особистостями і, в той же час, процес їх становлення ще триває. У першу чергу, це стосується їх професії, усвідомлення себе у новій ролі для суспільства, формування нового, професійного світогляду. Особливо важливим це є для лікаря, як носія не тільки певного роду знань, але й культурного, високогуманного представника інтелігенції. Лікар, якому не притаманні високі моральні якості, небезпечний для суспільства. Згадуючи великих вчених, студентам варто наголошувати, що вони залишили слід у історії, не лише тому що були першокласними професіоналами, але й загальноосвіченими, висококультурними людьми. І таке поєднання є

© В. О. Куровська

закономірністю [1, 2]. Крім того, в умовах сьогодення завданням викладача є боротьба з антикультурою та псевдомистецтвом, донесення до студента-медика переконання, що його професія невід’ємна від духовних цінностей [2].

Розуміння справжнього мистецтва людиною дає їй додаткові позитивні емоції, духовне піднесення, робить її більш гуманною по відношенню до інших. Викладач не повинен про це забувати і застосовувати у своїй роботі. Наприклад, знайомлячи студентів із визначними людьми, варто пропонувати не фотографії вчених, а їх портрети, творіння відомих художників. Картина відрізняється від фотографії найбільш вдалого ракурсу, оскільки під час її створення художник проникає у внутрішній світ людини, намагається поруч із достовірною передачею зовнішніх рис відтворити її емоційний стан, переживання. Доречно зазначити, що творіння геніальних художників настільки досконалі, що студенти старших курсів можуть визначати за зовнішніми ознаками, від якої недуги страждали персонажі всесвітньовідомих полотен [3, 4]. Нижче зображені відомі портрети деяких вчених та дана коротка біографічна характеристика їх особистостей [5, 6].

Портрет Вільяма Гарвея роботи невідомого художника є копією втраченого портрета, написаного сером Пітером Лелі близько 1650 року

Відкриття британським вченим Вільямом Гарвеєм великого та малого кіл кровообігу вважають започаткуванням фізіології – нової науки про функціонування організму людини. У 1628 році вийшла його книжка “Анатомічне дослідження про рух серця і крові у тварин”, де він виклав результати своїх досліджень про те, що кров циркулює по замкнутій системі, центром якої є серце. Він не був першим, хто висловив цю думку, але, на жаль, його попередники стали жертва-

ми інквізиції, адже тоді панівним було вчення Гарвея, яке давало зовсім інше уявлення про значення крові і серця. Тож не дивно, що на Гарвея посипалися насмішки усіх провідних вчених та лікарів, які називали його вчення не тільки безглуздом, але й небезпечним. Захистило вченого заступництво англійського короля Карла I, який зацікавився його ідеями. Однак після революції, очоленої О. Кромвелем, будинок вченого було розграбовано та знищено рукописи його праць. Лише з часом вчення Гарвея про кровообіг було визнане та принесло йому славу та повагу. Варто зазначити, що Гарвей довго боявся висловлювати результати своїх досліджень і свою книгу опублікував не на батьківщині, а у німецькому місті Франкфурт.

Франс Хальс “Портрет Рене Декарта” (1649 р.)

Рене Декарт – французький філософ, математик, фізик. Заклав основи аналітичної геометрії, створив тримірну систему координат, увів поняття змінних величин, коефіцієнта та ступенів, дав наукове пояснення існуванню Сонячної системи, пояснив явище райдуги. Його вклад у фізіологію полягає в тому, що він першим запропонував принцип рефлекторної діяльності організму, закрив поняття рефлекторної дуги, описав її доцентрові та відцентрові шляхи. Декарт вважав, що людський організм є складною системою, яка працює за своїми законами. Усе своє життя вченому доводилось виправдовуватися, що його наукові ідеї не суперечать церковним догмам. Щоб уникнути переслідувань з боку католицької церкви, він переїздить до Нідерландів, яка на той час вже була протестантською країною. Тривалий час Декарт жив тут і написав більшу частину своїх праць. У повній мірі значення робіт Декарта було оцінено лише нащадками.

Ян Веркольє “Портрет Е. ван Левенгука” (1693 р.)

На відміну від попередніх, цей вчений на свою адресу постійно вислуховував наступне: “Для чого він витрачає стільки часу на свої безглузді заняття, у них немає жодного сенсу”. На це він відповідав: “Я працюю не для таких, а для тих, хто любить знання”, і вагомість його праці згодом була визнана. Ентоні ван Левенгук був першою людиною, хто побачив еритроцити, сперматозоїди, волокна поперечно-смугастих м’язів, найпростіших, бактерії. Дорогою у безсмерття стало для нідерландського юнака захоплення збільшувальними лінзами. У ті часи найсильніші лінзи збільшували зображення у 20 разів. Левенгук досягнув у цій справі такої майстерності, що його лінзи збільшували у 250–300 разів. Сьогодні його вважають основоположником сучасної мікроскопії. Левенгук не мав спеціальної освіти, але його відкриття для людства виявилися настільки важливими, що Лондонське королівське товариство зарахувало його своїм дійсним та повноправним членом.

Жак-Луї Давід “Портрет Лорана Лавуазьє та його дружини Марії” (1788 р.)

Антуан Лоран Лавуазьє – французький вчений, фінансист, громадський діяч, основоположник сучасної хімії. Був обдарованою та дуже активною людиною, багато працював для благоустрою та розвитку Франції. Займався удосконаленням виробництва пороху, організацією шкіл прядіння та ткацтва, агрономією, народною просвітою, був міністром фінансів. Ще у молодому віці був обраний членом Паризької академії наук. Першим встановив, що для процесів горіння та дихання необхідний кисень, спростувавши існуючу на той час теорію флогістона. Для фізіології значення праць Лавуазьє полягає в тому, що він першим зрозумів, що дихання живих організмів – це процес поглинання кисню та виділення вуглекислого газу, і саме це явище є джерелом теплоти для тварин і людей. Разом з П. С. Лапласом він створив льодяний калориметр, проводив досліди з вимірювання кількості вуглекислого газу видихуваного повітря у спокої та під час фізичного навантаження. На жаль, цей вродливий, талановитий, заможний чоловік, який дуже багато зробив для своєї країни та для науки, став жертвою Французької революції.

І. С. Рєпін “Портрет фізіолога І. М. Сеченова” (1889 р.)

Іван Михайлович Сеченов є засновником першої фізіологічної школи на території колишньої Російської імперії. Вступивши за покликом серця на медичний факультет Московського університету, на третьому курсі його інтерес до медицини зникає. Як згадував сам Сеченов, не було головного – усі підручники пояснювали причини хвороби та давали методи лікування, але ніде не висвітлювався патогенез. З того часу теоретична та експериментальна наука стала сенсом його майбутнього життя. Після університету Сеченов їде на стажування до Німеччини, де знайо-

миться із провідними фізиками, фізіологами, хіміками. Це стало хорошою базою для його майбутньої самостійної праці. Досягнення І. М. Сеченова стосуються досліджень центральної нервової системи та психічної діяльності людини, органів чуття, газообміну і дихання, фізіології праці. Він написав вітчизняні підручники та посібники, організовував жіночі просвітницькі курси та активно сприяв участі жінок у науковому житті. Особистості І. М. Сеченова була притаманна прямолінійність, відчуття власної гідності, прагнення справедливості, повага до людей.

М. В. Нестеров “Портрет вченого-фізіолога І. П. Павлова” (1930 р.)

Іван Петрович Павлов – лауреат Нобелівської премії з фізіології та медицини 1904 року “за праці з фізіології травлення, які розширили і змінили розуміння життєво важливих аспектів цього питання”. Крім того, він одним із перших у світі почав вивчати вищу нервову діяльність тварин та людей, є автором вчення про умовні та безумовні рефлекси. Громадянська позиція І. П. Павлова слугує прикладом для нащадків. Незважаючи на те, що вчений різко негативно сприйняв Жовтневу революцію та прихід до влади більшовиків, він відмовився від запрошення англійського та шведського фізіологічних товариств емігрувати за кордон, відповівши їм, що служить своїй батьківщині. Молодим людям він радив не зазнаватися, завжди запитувати поради у старших, постійно працювати над вдосконаленням своїх знань.

Висновки: 1. Завданням вищої медичної школи, крім надання професійних знань, є формування культурної, загальноосвіченої, високоморальної особистості, яка має усвідомлювати важливість своєї професії для людства.

2. Мистецтво – це джерело культури і тому роботи всесвітньовідомих митців варто використовувати у педагогічному процесі під час викладання нового матеріалу для знайомства із визначними вченими, розповідати про їх вклад у розвиток науки, повчальні приклади їхнього життя.

Література

1. Бех І. Д. Духовно-ціннісне переживання навчального матеріалу: сутність та виховна роль / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2013. – № 1. – С. 63–66.
2. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ю. Г. Фокин. – М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – 224 с.
3. Талейсник С. Несколько картин И. Е. Репина глазами врача / С. Талейсник // Семь искусств. – 2013. – № 3(40). –

Режим доступу до журн.: <http://7iskusstv.com/2013/Nomer3/Talejsnik1.php>

4. Дзяк Г. В. Подагра: “капкан” метаболічних проблем / Г. В. Дзяк, Т. А. Хомазюк. – Дніпропетровск : ООО “Роял Принт”, 2010. – 112 с.
5. Куровська В. О. Цікава фізіологія / В. О. Куровська, Г. І. Ходоровський. – Чернівці, 2013. – 287 с.
6. Самин Д. К. 100 великих учёных / Д. К. Самин. – М. : Вече, 2011. – 432 с.

Отримано 24.12.13